

Luistergeleide Voorjaarsconcert 2007

De koorwerken in dit programma zijn gekozen vanuit het thema Verwondering over Levende Krachten:

- over het samengaan van volksaard en kunstmuziek
- over de krachten in de natuur
- over de krachten van het leven en de liefde
- over de verstillings en het helende van de milde nacht , zelfs als het onvermijdelijk tot de dood voert.

Der Lindenbaum (uit 'Winterreise' op teksten van MOiier) in een koorbewerking van José Doodkorte) van **Franz Schubert (1797-1828)** leidt eigenlijk een dubbelleven. Het lied is alom bekend als volkiedje en bezit er het universele karakter van, maar Schubert weet het volkse subtiel om te smeden tot een kunstlied en scheidt hiermee een van de hoogtepunten uit zijn liedkunst.

Thema is het conflict tussen droom en werkelijkheid. De lindenboom (hart van het dorpsleven) stond symbool voor onschuld en kinderlijk vertrouwen. Schuberts lied kent de eenvoud en lieflijkheid van een droom. De pianopartij doet aanvankelijk denken aan het gefluister van ritselende bladeren tijdens een zomerbries, maar verandert - als ontwaakt uit een droom - in een gierende wind, die doet verlangen naar de rust, aan gene zijde.

Benedict Randhartinger (1802-1893) schreef het aangrijpende '**Ins stille Land**' in februari 1829 ter nagedachtenis aan zijn vriend Franz Schubert, drie maanden na diens dood. De tekst (Joh. Gaudenz Freiherr von Salis-Seewis) was ook voor Schubert zeer belangrijk: hij componeerde het gedicht als sololied op vier verschillende wijzen. Randhartinger maakte er een doorgecomponeerde koorwerk van: elk couplet heeft een nieuw melodisch gegeven zodat - evenals in Schuberts liederen - de hoop op bevrijding uit het aardse tranendal tot klinken wordt gebracht: de Dood als milde, zachte Trooster. Op de plaats 'Der mildeste von unsers Schicksals Boten winkt uns' hanteert Randhartinger een duidelijke Schubertiaanse schrijfwijze: in de piano klinken daar de symbolische, 'ruimtescheppende' octaven die Schubert vaak gebruikte als hij voorgevoelens of herinneringen tot uitdrukking wilde brengen (vergelijk Schuberts Nachthelle, Frühlingsglaube of Rückblick uit 'Winterreise'). Het slot is aangrijpend open gehouden, alsof er wordt gezegd: 'Schubert is dood, en met hem het mooiste dat wij hadden...' (uit Randhartingers brieven aan een vriend in 1828).

Het verlangen naar geluk dat altijd elders en ver weg (een belangrijk literair thema uit de Romantiek) koppelt **Felix Mendelssohn (1809 - 1847)** hier aan het diepe Godsvertrouwen en het besef dat Leven tot de Dood ontroert: '**Wie der Hirsch schreit**', het openingskoor uit Psalm 42 (voor soli, koor en orkest) met de gelijknamige titel. Mendelssohn kreeg een gedegen opleiding in de contrapuntische stijl en geeft daar in dit werk op onnavolgbare wijze uitdrukking aan. Kenmerkend is de uiterst romantische, aards-hartstochtelijke melodievoering.

Mendelssohn schreef meerdere cantates op psalmteksten, met name voor het kathedraalkoor te Berlijn, waar hij aan het koninklijke hof in dienst was (1841 - 1845). Daarvoor was hij muziekdirecteur te Dosseldorf (1833 - 1834) en oprichter van het Conservatorium te Leipzig (1843). Ook leidde hij daar het Gewandhausorchester dat wereldberoemd werd.

Edgar Cosma (geb. 1925 te Boekarest) werd in 1966 Frans staatsburger. Hij werd bekend als gastdirigent van talrijke orkesten (w.o. het ORTF-orkest te Lille tot 1975) en componeerde talrijke werken, maar is desondanks vrij onbekend gebleven.

Zijn tiendelige koorliederencyclus 'Les amours des poètes' is een charmant en onderhoudend werk op Franse poëzie uit de 14e, 15e, 16e en 19e eeuw rond het thema Liefde. Het vierstemmige koor splitst zich regelmatig op naar vijf- en zesstemmig of meer. De piano vervult een zelfstandige rol t.o.v. het koor en onderstreept daardoor de sfeer van de gezongen tekst. **Quand vous serez bien vieille**, op een gedicht van Pierre Ronsard (1524-1585), heeft alle kenmerken van het chanson, een genre dat van oorsprong uit de volksmuziek stamt. Karakteristiek is de afwisseling van een declamatorisch voorgedragen vers en een lyrisch uitwaaiierend refrein. Het komt uit het derde deel van de cyclus en laat zowel in melancholieke als romantisch/verlangende klanken een waarschuwing horen bij het verkwanselen van liefde en een onmacht om de dag te plukken.

Calme des Nuits en Les fleurs et les arbres van **Camille Saint-Saëns (1835 – 1921)** zijn impressionistische werkjes, maar met hun romantische inslag verwijzen ze eerder naar de Schubertiaanse stijl dan naar die van Debussy. Het zijn mooie, klassiek aandoende koorliederen die goed in de stem en in het gehoor liggen en prachtig de – afwisselend verstilte en uitbundige – sfeer in de natuur weergeven.

Saint-Saëns begon al op zijn 7de jaar met componeren en stopte er pas op zijn 35ste mee. Hij begon een carrière als concertpianist op zijn 10de te Parijs waar hij studeerde aan het Conservatorium in de vakken orgel en compositie. Hij schreef vele, zeer uiteenlopende werken en kreeg vele onderscheidingen, maar werd slechts door enkele van zijn werken bekend (w.o. Danse Macabre, Orgelsymfonie en de opera 'Samson et Dalila'). Zijn oeuvre moet gerekend worden tot de Franse Romantiek: de modernisering van de muziek gaat grotendeels aan zijn werk voorbij.

Fauré, Gabriël (1845-1924) kreeg al op 9-jarige leeftijd van Saint-Saëns compositie-, piano- en orgelles aan het Conservatorium te Parijs. Later werd hij leraar (1896) en directeur (1905) aan datzelfde Conservatorium, waar hij grote componisten opleidde (Koechlin, F. Schmitt, Nadia Boulanger e.a.). Fauré heeft in zijn composities (veel kamermuziek en liederen) de neiging tot classicisme, maar is vernieuwend door het gebruik van modale melodien (middeleeuwse toonsoorten) in combinatie met het gebruik van contrapunt. Zijn *Requiem* maakte hem over de gehele wereld tot een geliefd componist.

Madrigal op.35 (t. Armand Silvestre 1837-1901) is een kort werk voor koor en piano. De vorm en melodievoering verwijzen naar de oude madrigaalkunst met herhalingen en canonische inzetten. De harmonie heeft – geheel naar impressionistische maatstaven – een zwevend karakter, hetgeen op een bijzondere wijze de tekstinhoud onderstreept.

Patrice Libes (geb. 1960) behoort tot de componisten van wat men noemt de lichte klassieke genre. Niet in de betekenis van 'gemakkelijk', maar qua sfeer en harmonie gebruikmakend van de nieuwere, enigszins jazzy akkoorden. Het werk **Mes sons** ademt de sfeer van het laat-impressionisme, maar maakt gematigd gebruik van moderne technieken als polytonaliteit (twee toonsoorten tegelijkertijd). In de stemparen bijvoorbeeld wordt soms gebruik gemaakt van middeleeuws aandoende quart-parallellelen, maar omdat twee stemparen dat doen in verschillende toonsoorten klinkt het stemmenweefsel behoorlijk ondoorzichtig ('Sons de ma main.....', 'Sons de la mer....'). Deze samenklank opent zich weer als de stemparen in canon in dezelfde toonsoort zingen ('Sons de mes longs...', 'Sons qui portez...').

Het gehele koorwerk geeft uiting aan een grote verwondering en is een ode aan de geluiden in de natuur en in ons mensen. Het werk culmineert in een stralend E-groot akkoord, dat bij vele componisten model staat voor opperste blijdschap.

Loch Lomond (arr. Overton) en **The willow tree (arr. John Rutter)** zijn beide prachtige volksliederen van het Engelse continent. Het eerste kreeg een klassieke bewerking voor koor a capella, het tweede (met pianobegeleiding) werd op originele wijze 'aangekleed' door John Rutter. In beide liederen heeft het mannenkoor een solistische rol gekregen, een waarin zij hun verloren liefde bezingen.

De componist **Samuel Barber (1910-1981)** is bij niet-Amerikanen vooral bekend om zijn 'Adagio voor strijkers' (bekend door de film 'The Elephant man'). Bij zangers is zijn liedkunst echter ook bekend en geliefd. Toen in de jaren negentig de vernieuwende koorcomposities populairder werden, kon men echter steeds vaker Barber beluisteren tijdens een concert.

Zijn moeder was concertpianist en diens zuster een gevierd operazangeres. Samuel kwam dus is een muzikaal gespreid bedje. Zowel in zijn sololieder en als in zijn koorwerken besteedt Barber buitengewoon veel aandacht aan de tekstexpressie, maar laat poëtische en muzikale structuren elk op hun eigen wijze functioneren.

Karakteristiek is het feit dat hij vaak een motief herhaalt, om heldere velden af te bakenen. Zo ook in **Under the willow tree**. Dit koorfragment stamt uit de veelgeprezen opera 'Vanessa' (1958), maar er is niets opera-achtigs aan: het is vooral volksliedachtig van karakter, geschreven in een traditioneel idioom, dat past bij de eenvoud van de tekst. De pianobegeleiding is haast badinerend te noemen. Geheel anders van sfeer is zijn **Sure on this shining night** dat hij eerst als sololied schreef en later bewerkte voor koor. Het past uitstekend bij de impressionistische koren uit dit programma. Barber geeft meer de tekst als geheel weer in de totale sfeer dan de woorden afzonderlijk. Maatwisselingen en grote verschillen in klanksterkte, canonachtige passages tussen de sopraan en tenor en de volkomen zelfstandige lijnen van alt en bassen daaromheen weet hij samen te smeden tot een fascinerend muzikaal verhaal dat uitmondt in de diepe stilte van de fonkelende, helende nacht.

De twee volksliedachtige liederen **Trennung en Die Verlassene** van **Antonin Dvorak (1841 – 1904)** zijn geschreven in een romantisch-nationalistische stijl en gebaseerd op het volkseigen van de provincie 'Mahren'. De zettingen zijn van de grote Tsjechische componist Janacek. De melodieën zijn romantisch, vitaal en dansant met een oosters-meeslepende ritmiek. Dvorak studeerde in Praag compositie en orgel en om geld bij te verdienen speelde hij altviool in dansorkesten (velen kennen wel zijn 'Slavische dansen' voor orkest). Ook reisde hij veel, maar de meeste sporen liet toch zijn reis naar Amerika/New York na (1892 – 1895; Symfonie nr. 9 'Uit de Nieuwe Wereld' met zijn verwerking van negermuziek). Heimwee bracht hem echter terug naar Praag waar hij tot zijn dood directeur bleef van het Praags Conservatorium. Hij schreef ook symfonische gedichten en opera's. Surplus voerde eerder van hem uit Mis in D.

George Dyson (1883 – 1964) componeerde met groot volksgevoel zijn **'Four songs for sailors'**. Karakteristiek is zijn verfrissende, melodieuze stijl met veel gevoel voor de tekst. Door gebruik van verrassende ritmiek worden de liederen elke keer weer als nieuw ervaren. De middelen van de vier liederen krijgen steeds verdichte samenklanken toebedeeld, waarmee Dyson zich als 20^e-eeuwer profileert, maar niet volgens modische principes. 'Four songs for sailors' werd oorspronkelijk geschreven voor tweestemmig

vrouwenkoor met orkestbegeleiding.

Sir Edward Elgar (1857 – 1934) had een typisch Engelse voorliefde voor koormuziek, die hij uitte in het schrijven van zowel a capella muziek als koormuziek met orgel- en/of orkestbegeleiding. Hij wordt wel beschouwd als degene die de Engelse toonkunst in de 19^e eeuw nieuw leven inblies. Zijn stijl is laatromantisch met brede melodieën en open samenklanken. In **Spanish Serenade** (oorspronkelijk voor koor en orkest) weet hij de onmiskenbaar Engelse koorlyriek op verrassende wijze een Spaans tintje te geven door de originele pianobegeleiding. Het is een buitengewoon spannend en onderhoudend koorwerk met veel (romantische) dynamiek, waarin een aparte rol is weggelegd voor de tenor- en altstem die hij met elkaar laat versmelten. De bassen hebben het laatste woord.

En wat schenkt nou meer verkwikking dan te slapen in de geruststellende wetenschap dat je geliefde de wacht houdt, tot het begin van een nieuwe dag.

Ja, de winter is ten einde, het nieuwe leven breekt zich baan!

José Doodkorte